

KRONIKA

PROFESOR TADEUSZ RUEBENBAUER

12 I 1909 – 2 I 1991

(dr *honoris causa* Akademii Rolniczej we Wrocławiu i w Krakowie)

Dr hab. Tadeusz Ruebenbauer profesor zwyczajny, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, czynny członek Polskiej Akademii Umiejętności, doktor *honoris causa* Akademii Rolniczej we Wrocławiu i w Krakowie, redaktor naczelny czasopisma „Genetica Polonica”, wybitny uczony, jeden z twórców współczesnej genetyki i hodowli roślin w Polsce, odszedł od nas nagle 2.05.1991 r. Z Jego śmiercią nauki rolnicze, a zwłaszcza genetyka i hodowla roślin, poniosły niepowetowaną stratę. Przestał działać wybitny naukowiec, twórca i nauczyciel, krzewiciel i propagator postępu w nauce i praktyce rolniczej. Środowisko naukowe rolnicze, krajowe i krakowskie utraciło człowieka o wyjątkowej osobowości i o ogromnych zasługach.

Tadeusz Ruebenbauer urodził się 12 stycznia 1909 r. w Bochni. W 1931 r. ukończył Wydział Rolniczy Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskując tytuł inżyniera rolnictwa w zakresie hodowli roślin. Odbył następnie roczną praktykę w Stacji Hodowli Roślin w Polanowicach. W latach 1933–1939 był asystentem Stacji Nasiennej w Małopolskim Towarzystwie Rolniczym w Krakowie, które działało pod kierunkiem prof. J. Przyborowskiego. Z tego okresu pochodzą prace naukowe z dziedziny odmianoznawstwa i doświadczalnictwa rolniczego, publikowane głównie w wydawnictwach tego Towarzystwa. Wśród nich ukazała się także rozprawa dok-

torska pt: „Zależności korelacyjne między wynikami badań laboratoryjnych gleb a wynikami doświadczeń polowych”, na podstawie której w roku 1938 uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora filozofii. Po doktoracie w 1939 r. objął kierownictwo naukowe w Przedsiębiorstwie Hodowli Roślin „Selekta”. W czasie okupacji zajmował się praktyczną hodowlą roślin w Kazimierzy Wielkiej, Chłopicach i Mikulicach. Wyhodował tam szereg wartościowych odmian roślin rolniczych. Pracował także w Izbie Rolniczej i był wykładowcą na Tajnym Uniwersytecie Jagiellońskim.

Po skończonej okupacji, w roku 1945, uzyskał „*Venia legendi*” (prawo wykładania na wyższych uczelniach) na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w roku 1946 tytuł i stanowisko profesora na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. Był tam organizatorem Katedry Genetyki i Hodowli Roślin. Wyposażył ją w nowoczesną aparaturę do oceny przemiałowości i wypiekowości ziarna zbóż i powołał nowy, o dużym znaczeniu dla praktyki rolniczej, kierunek badań nad jakością odmian roślin zbożowych. Zajmował się jednocześnie praktyczną hodowlą roślin w Kazimierzy Wielkiej. Brał także udział w pracach nad odbudową, po zniszczeniach wojennych, hodowli roślin i doświadczalnictwa na terenie Polski południowej. Początkowo pracował jako naczelnik Wydziału Produkcji Roślinnej w Izbie Rolniczej w Krakowie, następnie jako kierownik Wydziału Nauki i Oświaty Rolniczej w Związku Samopomocy Chłopskiej oraz Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Krakowie. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych powierzało Mu ponadto różne prace organizacyjne i badawcze.

W roku 1956 Tadeusz Ruebenbauer, już jako profesor zwyczajny, został przeniesiony z Wrocławia do Katedry Szczegółowej Uprawy Roślin Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, a po śmierci prof. dr. K. Miczyńskiego, objął kierownictwo Katedry Hodowli Roślin i Nasiennictwa.

Prof. Tadeusz Ruebenbauer przez wiele lat był kierownikiem Zakładu Roślin Zbożowych IHiAR, przewodniczącym Państwowej Komisji Oceny Odmian przy Ministrze Rolnictwa, przewodniczącym Zespołu Roślin Zbożowych oraz członkiem Rady Naukowo-Technicznej przy Ministerstwie Rolnictwa, przewodniczącym Roku Nasiennego FAO, konsultantem Krakowskiej Hodowli Roślin (obecnie Hodowli Buraka Pastewnego), przewodniczącym grupy roboczej SEW, członkiem Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin PAN, członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Był także członkiem honorowym University of Wisconsin, USA. Przez dłuższy czas był przewodniczącym Rady Naukowej Centralnego Laboratorium Przemysłu Tytoniowego w Krakowie oraz Rady Naukowej Instytutu Genetyki Roślin PAN w Poznaniu, członkiem Rady Naukowej IHiAR oraz członkiem Rady Naukowej Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie. Prof. Ruebenbauer był także członkiem Polskiego Towarzystwa Genetycznego oraz honorowym przewodniczącym Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin PAN, a także konsultantem Ogrodu Botanicznego PAN w Warszawie. Od roku 1980 pełnił funkcję redaktora naczelnego, wydawanego przez Wydział V Polskiej Akademii Nauk i Instytut Genetyki Roślin PAN, czasopisma „*Genetica Polonica*”.

Działalność naukowa prof. Tadeusza Ruebenbauera była bardzo bogata, co znalazło wyraz w opublikowaniu 180 oryginalnych prac i artykułów naukowych. Publikacje te odzwierciedlają główne kierunki zainteresowań i badań Profesora.

Głównym tematem prac były początkowo zagadnienia dotyczące doświadczalnictwa. Ten kierunek działalności, z którym związana była również praca doktorska, pochłaniał Profesora także w latach powojennych, a prace z zakresu oceny odmian prowadzone były do roku 1966.

Na specjalną uwagę zasługują prace o charakterze teoretycznym. Prace te zawierały matematyczne rozważania nad zastosowaniem cytoplazmatycznej męskiej bezpłodności w hodowli roślin oraz nad zjawiskiem heterozji, dotyczyły także metod stosowanych w hodowli roślin i ich efektywności oraz zjawiska degeneracji odmian roślin uprawnych. Wyniki tych badań były publikowane głównie w czasopiśmie „Genetica Polonica” i cieszyły się wielkim zainteresowaniem, szczególnie wśród czytelników za granicą. Wiele tematów wymagałoby kontynuacji i dalszego publikowania. Należy podkreślić, że teoretyczne rozważania i wyprowadzone z nich wnioski znalazły potwierdzenie w później przeprowadzanych badaniach genetycznych i hodowlanych. Prace prof. T. Ruebenbauera wyprzedziły np. późniejsze badania nad rolą mitochondrialnego DNA, w których wykazano, że upośledzone działanie tych organelli ma ujemny wpływ na wzrost roślin i ich żywotność.

Inną grupę prac teoretycznych stanowią publikacje wydane wspólnie z prof. S. Węgrzynem dotyczące matematycznej krytyki metod stosowanych w hodowli roślin. Były one poświęcone metodzie polycross, a dotyczyły rozważań na temat spodziewanego efektu heterozji oraz propozycji dotyczących jej modyfikacji. Zastosowanie w praktyce hodowlanej zmodyfikowanej metody polycross potwierdziło słuszność założeń teoretycznych opracowanych przez Profesora.

Następne prace poświęcone były zagadnieniom taksonomicznym (np. publikacja pt: „Die Bedeutung einfacher Taksonomischer Methoden für die Pflanzenselektion” zamieszczona w „Der Züchter”, 1963) oraz metodom badania właściwości ziarna zbóż.

Profesor Ruebenbauer badania swoje koncentrował na roślinach zbożowych. Był inicjatorem nowoczesnych metod hodowli kukurydzy. Roślinie tej poświęcił sześć prac oraz interesującą monografię i wiele popularyzujących artykułów.

Drugą rośliną, której poświęcił wiele uwagi, było żyto. W latach 1963–1972 opublikował dziewięć prac na temat żyta tetraploidalnego, a do końca swojego życia, kierując Zespołem Genetyki Żyta w Katedrze Szczegółowej Uprawy Roślin AR w Krakowie, zajmował się genetyką form diploidalnych. Pracował głównie na liniach wsobnych, co umożliwiała ścisłe badania genetyczne. Z tego zakresu badań ukazało się 35 prac oryginalnych. Dotyczyły one takich zagadnień jak: samoniezdgodność, cytoplazmatyczna męska jałowość, dziedziczenie białka i alkilorezorcynoli w ziarniakach, dziedziczenie cech morfologicznych (barwa, omszenie, nalot woskowy itp.), dziedziczenie polimorfizmu białkowego i izoenzymów (wspólnie z Instytutem Genetyki Roślin PAN), badania nad trisomią i translokacjami. Do końca swojego życia Profesor pracował intensywnie nad lokalizacją genów na chromosomach żyta, opracował metody wyznaczania sprzężeń genów kontrolujących cechy ciągle. Wyniki tych badań miały być podstawą tworzenia map chromosomów, których niestety nie zdążył do końca przygotować. Wśród przekazanych do druku znajdują się zakończone prace dotyczące różnic genetycznych składu aminokwasowego białka linii wsobnych i mutantów żyta. Wkrótce ukazą się następujące publikacje Profesora: „Wpływ chowu siostrzanego na ustalanie się homozygotycznych genów samonie-

zgodności w liniach żyta (*Secale cereale* L.)”, „Teoretyczne rozważania nad możliwością lokalizacji na chromosomach żyta (*Secale cereale* L.) genów kontrolujących cechy morfologiczne”, „Perspektywy rozwoju rolnictwa XXI wieku w świetle obecnych tendencji”.

Oprócz licznych prac ściśle naukowych w dorobku Tadeusza Ruebenbauera znajdują się pozycje poświęcone popularyzacji wiedzy, drukowane głównie w czasopiśmie „Wszechświat” oraz w wydawnictwie „Nauka dla wszystkich” (PAN, oddział w Krakowie). Tematem tych publikacji są sięgające odległych czasów zagadnienia dotyczące rozwoju myśli przyrodniczej w ujęciu historycznym. Przykładem może służyć między innymi artykuł pt.: „Teofrast z Eresos – Ojciec botaniki” („Wszechświat”, tom 87, nr 9, 1989). Popularyzacji wiedzy poświęcone są także artykuły: „Rozważania na temat przyszłości hodowli roślin” („Nauka dla wszystkich”, nr 320, 1980) oraz „Rolnictwo w walce z głodem” („Nauka dla wszystkich”, nr 379, 1984).

W artykule pt.: „Los Angeles – New York – non stop” („Wszechświat”, z. 5, 1962) opisał Profesor wrażenia wzrokowe, jakie odnosi pasażer przelatujący nad całą szerokością Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Jest to niezwykle plastyczny opis terenów oglądanych z lotu ptaka, zdradzający zamiłowanie Tadeusza Ruebenbauera do malarstwa, które w wolnych chwilach uprawiał z wielkim powodzeniem.

Profesor Ruebenbauer nie stronił od polemik naukowych. W artykule zamieszczonym w „Kosmosie” (1971) ostro dyskutuje z niekorzystną recenzją książki prof. Władysława Szafera pt.: „Kwiaty i Zwierzęta”, która ukazała się po śmierci wielkiego uczonego.

W dorobku edytorskim Profesora znajduje się 10 pozycji podręcznikowych o charakterze skryptów, podręczników i monografii. Treścią ich jest hodowla i uprawa roślin (zarówno ogólna jak i szczegółowa). Na specjalne wyróżnienie zasługują „Biologia pszenicy” (PWN, Warszawa 1976), „Biologia kukurydzy” (praca zbiorowa PWRiL, Warszawa 1964), „Jęczmień” (PWRiL, Warszawa 1973) oraz opracowany wspólnie z H. W. Müllerem podręcznik pt.: „Ogólna hodowla roślin” (PWN, Warszawa 1985).

Duże są zasługi prof. T. Ruebenbauera w dziedzinie kształcenia kadry naukowej. W latach 1950–1986 był promotorem 34 prac doktorskich. Recenzował także liczne prace doktorskie i habilitacyjne, był autorem ocen dorobku naukowego do wniosków na profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego. Spośród doktorantów prof. Ruebenbauera 20 osób uzyskało tytuły naukowe profesora lub stanowiska docenta. Pełnią oni obecnie odpowiedzialne funkcje naukowo-badawcze, dydaktyczne i organizatorskie w szkołach wyższych i w instytutach naukowo-badawczych w kraju oraz niektórzy za granicą. Stworzył On zatem własną szkołę naukową o znaczeniu międzynarodowym.

Prof. Tadeusz Ruebenbauer utrzymywał stałe kontakty z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. W latach 1952–1975 wyjeżdżał do następujących krajów: ZSRR, Węgier, NRD, USA, Włoch, Szwecji, Holandii, Czechosłowacji i RFN. Kontakty ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej, zapoczątkowane uzyskaniem w roku 1958 stypendium Fundacji Rockefellera, przekształciły się we współpracę z Departamentem Rolnictwa USA, w zakresie badań związanych z technologią i przecho-

walnictwem zbóż, odpornością zbóż na choroby grzybowe oraz badań nad przyczynami zielenienia korzeni marchwi.

W latach 1962–1971 prof. Ruebenbauer pełnił funkcję rektora Akademii Rolniczej w Krakowie. W czasie Jego kadencji, w roku 1963, został reaktywowany Wydział Leśny, w roku 1966 zaś z Katedry Ogrodnictwa Wydziału Rolniczego powstał Oddział Ogrodniczy przy Wydziale Rolniczym, a w roku 1968 Wydział Ogrodniczy, którego pierwszym dziekanem został prof. Tadeusz Wojtaszek. W roku 1968 rozpoczęto w Chełmie budowę nowoczesnego obiektu krakowskiej Akademii Rolniczej – „Fitotron”, z zespołem laboratoriów i klimatyzowanych komór wegetacyjnych. Dbając o rozwój uczelni prof. T. Ruebenbauer przyczynił się do powstania w roku 1967 na Akademii Rolniczej w Krakowie jedyne w kraju Instytutu Rolnictwa i Leśnictwa Krajów Tropikalnych i Subtropikalnych.

Wyrazem uznania dla ogromnego autorytetu moralnego i naukowego oraz wybitnych osiągnięć w zakresie organizacji nauki jest członkostwo Polskiej Akademii Nauk (członkiem korespondentem został w 1962 r., a członkiem rzeczywistym w 1969 r.) oraz członkostwo Polskiej Akademii Umiejętności. W obu tych instytucjach naukowych pełnił wiele zaszczytnych funkcji. W uznaniu zasług dla Akademii Rolniczej we Wrocławiu i Krakowie nadano mu godność doktora *honoris causa* obydwu uczelni. Profesor był wyróżniony także wysokimi odznaczeniami państwowymi, resortowymi i regionalnymi, między innymi Krzyżem Komandorskim, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą, Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim.

Prof. Tadeusz Ruebenbauer pracował do ostatniej chwili swojego życia. Tworzył i publikował, prowadził zajęcia dydaktyczne na specjalizacji magisterskiej ze szczegółowej uprawy roślin, uczestniczył w Radzie Wydziału Rolniczego i Senacie Akademii Rolniczej w Krakowie, organizował Komisję Rolną Polskiej Akademii Umiejętności, kierował pracą Zespołu Genetyki Żyta w Katedrze Szczegółowej Uprawy Roślin Akademii Rolniczej w Krakowie. We wszystkim co robił, służył młodszym kolegom i współpracownikom swoją ogromną wiedzą i doświadczeniem.

Tragiczny wypadek sprawił, że odszedł od nas nagle. Trudno pogodzić się z Jego odejściem. Będzie nam dotkliwie brakowało światłych rad i wskazań Profesora, Jego rozległej wiedzy i ogromnej kultury osobistej. Zdajemy sobie boleśnie sprawę z tego, że odszedł od nas Człowiek niepowtarzalnego formatu, wspaniałego umysłu i szlachetnego serca.

Kierownik i pracownicy
Zespołu Genetyki Żyta Katedry Szczegółowej Uprawy Roślin
Akademii Rolniczej w Krakowie:
prof. dr hab. Edward Ziółek
dr inż. Łucja Kubara-Szpunar
mgr inż. Krystyna Pajak
mgr Eugenia Głowacz
mgr inż. Marta Hennig
mgr inż. Teresa Komorek
mgr inż. Stanisława Kaleta
Jadwiga Sobolewska
Ewa Nivel
Andrzej Wollen